

Навчальна дисципліна:

Професійний спорт у сучасному
суспільстві

Години : 2

ЛЕКЦІЯ № 2

Тема: Особливості розвитку професійного спорту в Україні

ПЛАН:

1. Професійний спорт на тернах України за часів відходження її до складу інших держав.
2. Перспективи професіоналізації спорту і незалежній Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Професійний спорт : [учебник для студентів вищих навчальних закладів фіз. Воспитания и спорта] /под общ. ред. С. И. Гуськова, В.Н. Платонова.- К.:Олимпийская литература, 2000.-392с.
2. Борисова О.В. Современный профессиональный спорт и пути его развития в Украине (на материале тенниса): монография.- К.: Центр учебной литературы , 2011.-312с.

Спорт в Україні останні роки опинився під інтенсивним впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, що багато в чому зумовлено змінами соціально-політичного устрою після набуття Україною незалежності, складними економічним становищем, значним розширенням прав спортивних федерацій та власне спортсменів, як наслідок зруйнування структурної та ефективної системи радянського спорту. На зміну жорсткому державному регулюванню прийшов процес хаотичного розвитку, неврегульованою взаємодії федерації, клубів і спортсменів із закордонними командами, масовий від'їзд спортсменів з метою працевлаштування в професійні команди. Усе це призвело до послаблення клубних і збірних команд, різкому зниженню їх досягнень на міжнародній арені і в національних чемпіонатах.

Сьогодні в українському спорті склалась парадоксальна ситуація : не дивлячись на відсутність необхідних умов, в країні створюються багаточисельні структури, які мають назву професійних, існують і спортсмени-професіонали. Однак, не дивлячись на зовнішню подібність вітчизняного спорту вищих досягнень з професійним, таким він ще не є, оскільки немає основних професійних ознак і критеріїв, відсутні об'єктивні передумови (соціальні, економічні, правові та інші) для його цивілізованого функціонування і розвитку.

Вирішити проблему розвитку спорту в Україні доцільно шляхом розгляду в історичному та організаційному аспектах що дозволяють визначити перспективи розвитку спорту в Україні.

Особливості розвитку спорту на території сучасної України зумовлені не тільки принциповим впливом сукупності соціально-політичних, економічних факторів і факторів розвитку спортивного руху на міжнародному і національному рівнях, але і тим, що протягом тривалого часу країна не мала державності, а входила зокрема до складу Російської імперії, а потім і СРСР.

Враховуючи що в кінці XIX на початку XX століття більшість зусиль України були складовою частиною Російської імперії, то виникнення спортивних організацій в Україні співпадає із роком їх зародження в Росії. Відбувається формування національної системи змагань. Спостерігається вихід російського спорту на міжнародну арену, зокрема російські атлети беруть участь в дореволюційних іграх олімпіад. Багато чемпіонатів з видів спорту в Росії оголошується відкритим для іноземних спортсменів. Формується інфраструктура спорту: створюється клуби, Всеросійський союзи з видів спорту. Таким чином, характерними рисами даного періоду є виникнення і популяризація певних видів спорту; формування організаційно-

управлінської системи; розробка науково-методичних основ підготовки спортсменів ; формування всеросійської системи змагань.

Починаючи з 1922-го року, Україна увійшла до складу Радянського Союзу. Відбувається подальший розвиток спорту в країні, популяризація видів спорту, залучення до занять спортом представників усіх прошарків населення. Поряд з діючими клубами з видів спорту організуються кружки в установах і на підприємствах, удосконалюється система змагань шляхом регулярного проведення турнірів різного рівня. Суттєвий вплив на розвиток спорту в країні спричинило зміни соціально-політичної ситуації, що відбулися в 1917-му році, у результаті чого радянські спортсмени позбавлені були участі в міжнародному олімпійському русі. На противагу цьому керівництво СРСР прийняла рішення про введення Всесоюзних спартакіад, що сприяло розвитку матеріально-технічної бази спорту, інтенсивному будівництву спортивних споруд, а також розвитку інфраструктури спорту у цілому.

В країні створюються майбутні федерації видів спорту, формуються республіканські та міські спортивні об'єднання. На базі Московського інституту фізкультури в 1938-у році створюються перші курси для підготовки тренерів. Щорічно проводиться чемпіонат СРСР та республік, кубок СРСР, першість всесоюзних спортивних об'єднань. Відбувається комплексні змагання — спартакіади Червоної Армії і «Динамо». На всесоюзному рівні починають проводити змагання юнаків і дівчат. Однак потрібно відзначити, що розвиваються тільки національна система змагань, а міжнародні зустрічі носять товариський характер.

Підвищена увага з боку держави до спорту зумовлює професіоналізацію спорту вищих досягнень. Так, відповідно з постанови ЦК ВКП(б) та уряду СРСР «Про здійснення допомоги комітетам зі справ фізичної культури і спорту та покращення їх роботи» від 28.09.1945р. були засновані премії за спортивні досягнення, які виплачувались переможцем і призером першості і чемпіонатів СРСР в розмірі від 2 до 5 тис. карбованців. Згодом усі спортсмени високого класу, члени збірних команд країни були платними спортсменами, напівпрофесіоналами або «державними любителями». Спортсмени висококласним отримували заробітну плату, формально були зараховані військовослужбовцями, студентами, інструкторами фізичної культури.

Ефективність системи радянського спорту визначалась фундаментальною системою підготовки, спортивного резерву, що базувалася на широкій мереді дитячо-юнацьких спортивних закладів, багаточисельних

дитячих і юнацьких змагань різного рівня (районних, обласних, міських, республіканських, всесоюзних і різної відомої приналежності), у результаті чого реалізувався принцип масовості. Розвиток спорту здійснювався шляхом державного управління, а федерації з видів спорту були структурними підрозділами Держкомспорту. Держкомітети з фізкультури спорту являли собою піраміду влади: районно, міську, краєву, республіканську, всесоюзну, підлеглу Раді Міністрів, яка діяла під керівництвом КПРС. Активну участь в розвитку фізкультури і спорту брали добровільні спортивні товариства, які частково фінансувались профспілками підприємств під керівництвом партійних комітетів. Завдання спортивних товариств заключались у підготовці спортсменів, в організації масового спорту, проведення змагань місцевого значення. Організацією змагань спортсменів високого класу товариство не займались, хоча саме в цих колективах вони готувались.

Для системи радянського спорту була характерна потужна фінансова та матеріально-технічна база, а на початку 1970р. створена організаційна система олімпійської підготовки, основою якої стало постійне залучення дітей і підлітків до занять спортом, а також створення необхідних умов для планомірної підготовки до вищих досягнень. Однією із найважливіших особливостей цієї системи стало формування опорних пунктів олімпійської підготовки на базі Школи вищої спортивної майстерності. Тільки в УРСР їх було 10 з ігрових видів спорту. Саме наявність таких пунктів дозволила створити умови для повноцінної цілорічної підготовки, в яких органічно поєднувались заняття в школі або ВНЗ зі спортивною підготовкою, централізовані збори збірних команд, а також національні та міжнародні змагання. Важливою складовою підготовки було будівництво комплексних і спеціалізованих баз для національних збірних команд в Криму (Алушта) на Кавказі та інші.

Таким чином, в основі функціонування спорту в СРСР, коли виграш золотих медалей розглядався як державне завдання, лежала централізація системи підготовки, державне регулювання, бюджетне фінансування, створення центрів підготовки, що сприяло розвитку мережі спортивних шкіл, підготовці кваліфікованих кадрів, розвитку науково-методичних основ, проведенню наукових досліджень, взаємодії науки і практики (при збірних командах головний тренер і керівник КНГ в рівній мірі несли відповідальність за підготовку спортсменів), обов'язковому медичному забезпеченню.

Перебудова соціально-політичного та економічного життя в СРСР що почалось в 1985р., зумовила подальшу професіоналізацію і

комерціалізацію радянського спорту. В цей час з'являються перші спортсмени-професіонали, статус яким наданий згідно з міжнародними правилами.

Однак протириччя цього етапу полягає в тому, що маючи офіційний міжнародний статус професіонала радянській спортсмени були в країні «державними любителями» або напівпрофесіоналами: беручи участь в міжнародних професійних змаганнях, турнірах, вони отримували добові та преміальний від Держкомспорту, тренувались в рамках збірних команд і дотримувались договірних зобов'язань із Федераціями з видів спорту. Виграні призові гроші радянських спортсменів поступали в бюджет Держкомспорту СРСР, а гравцеві у випадку перемоги (ранг і призовий фонд турніру не враховувався) отримували 800 доларів або 500 карбованців. Така ситуація у більшості випадках призводило до зниження зацікавленості радянських спортсменів до участі в значних міжнародних турнірах, і як наслідок — зниження майстерності.

Ситуація, що склалася в радянському спорті, призвела в деяких видах спорту до конфлікту між спортивним керівництвом і провідними спортсменами. Саме тому, деякі спортсмени, зокрема тенісист А.Чеснаков, Н.Зверева, підписують контракт із провідними закордонними фірмами, відповідно з якими усі виграні призові гроші перераховуються на рахунок спортсмена.

Набуття радянськими спортсменами статусу професіоналів змінило їх взаємовідносини зі старшими тренерами збірної СРСР. У професіональному спорті головною фігурою в правових відносинах є спортсмен, а Радянська практика на перший план висувала керівника, начальника, адміністратора. У підготовці ж професіонала провідну роль відіграє особистий тренер, а в СРСР — тренер збірної команди країни, у той час як особисті наставники залишались на допоміжних ролях. Починаючи з кінця 1980-х р. ситуація кардинально змінюється, особистим тренерам надається свобода у прийнятті рішень, головний тренер тільки контролює їх роботу. Відносини між тренером збірної та гравцями, атлетами будується на принципах співпраці (наприклад, спільне складання календаря змагань у відповідності з підписаними контрактами). При цьому змінився в менталітет спортсменів, які стали відноситись до спортивної діяльності як до професії, нести особисту відповідальність за підготовку, режим дня, харчування тощо.

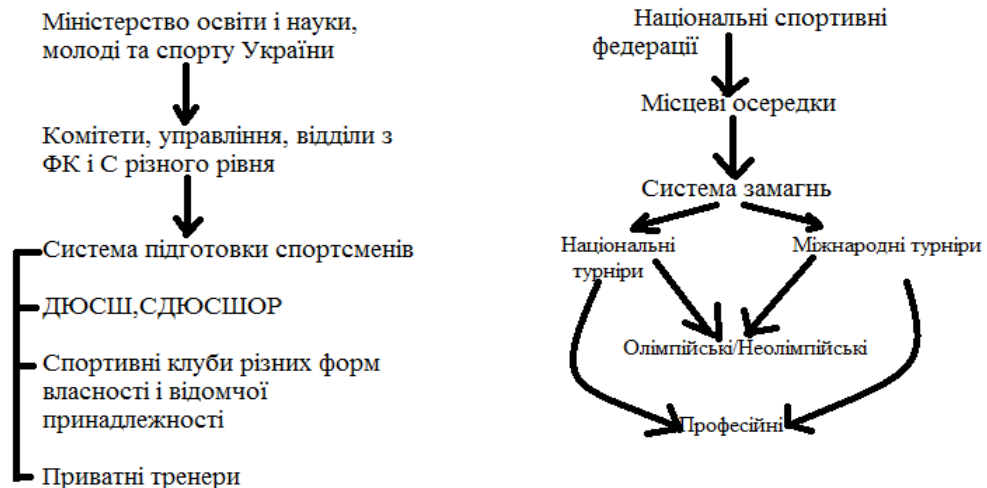
Такі зміни зумовили необхідність формування нових правових, фінансових, етичних відносин між спортсменами та іншими ланками

підготовки і управління спортом в країні. Створюються перші незалежні об'єднання спортсменів, наприклад «Асоціація теніса СРСР»,- самостійні суспільні організації, яким надані права юридичної особи. Вони заключає але контракти з Держкомспорту шляхом держзамовлення. У результаті цього Асоціації отримували можливість за ключати контракти зі спортсменами, вітчизняними і закордонними фірмами, що сприяло розвитку спорту, створенню фінансової та матеріально-технічної бази.

Починаючи з 1989р., в СРСР була дозволена індивідуальна трудова діяльність в спорті, і підготовка спортсменів стала здійснюватись індивідуальними тренерами і спортивними кооперативами. Затвердження в 1989р. професії «спортсмен-інструктор» зумовило подальшу професіоналізацію радянського спорту, а в 1990р., за даними Держкомспорту СРСР, провідні спортсмени країни (21 тис. осіб) отримували стипендію в розмірі від 120 до 450 карбованців місяць.

2. У кінці 1991 року почалась ліквідація всесоюзних державних і громадянських структур управління фізичної культури і спорту. Це супроводжувалося різким скороченням фінансування спорту і як наслідок — переходом талановитих тренерів і спортсменів у закордонні клуби. Комерціалізація і професіоналізація міжнародного спорту зумовило утворення національних федерацій як незалежних громадських спортивних організацій, створення госпрозрахункових спортивних клубів, реорганізованих у подальшому в комерційні з різними формами власності, а також формування професійних структур. Державна ж система управління фізичної культури і спортом все більше орієнтується на всебічний розвиток особистості, задоволення матеріальних і духовних запитів населення.

У результаті реорганізації в Україні сформувалась система управління спортом на рівні державних і громадських організацій:

Керівництво системою спорту в країні здійснює Міністерство освіти і науки, молоді і спорту України, яке організовує і забезпечує реалізацію державної політики з питань фізичної культури і спорту в межах своїх повноважень на всій території України, і несе відповідальність за її стан (ст.5 закону України «Про фізичну культуру і спорт» від 14.11.1996р., №1078/96).

Серед факторів, які визначають розвиток спорту в Україні виділяють зовнішні і внутрішні. До зовнішніх відносять соціальні процеси, політика МОК та діяльність Міжнародних спортивних федерацій, а до внутрішніх — політико-ідеологічні, соціально-економічні. Сукупність вказаних факторів визначали і спрямовували розвиток спорту в Україні на даному етапі. Так, серед позитивних тенденцій його розвитку виділяють: інтеграція в міжнародну систему, комерціалізацію і професіоналізацію видів спорту, законодавче закріплення розвитку професійного спорту (за відсутності механізмів реалізації правових норм). У свою чергу, реорганізація спорту вищих досягнень несе за собою і негативні зміни, такі як зміни цінусних орієнтації спортсменів і тренерів, відсутність програм розвитку видів спорту в Україні, зниження бюджетного фінансування, від'їзд висококваліфікованих спортсменів і тренерів у закордонні клуби, зниження рівня національного чемпіонату, зменшення кількості дитячо-юнацьких змагань і відсутність комерційних стартів.

Проблемними питаннями сьогодні залишається залучення населення до занять спортом. У відношенні дітей шкільного віку, розвиток фізичної культури і спорту реалізується через базову освіту в школах і систему спортивних шкіл (ДЮСШ та СДЮСШОР), які є сходишками додаткової освіти в системі підготовки спортивного резерву. Та, на жаль, це охоплює тільки 5% дітей і молоді. Відсутність організаційно фінансового-механізму не дозволяє

реалізувати увесь потенціал у цьому напрямку. Розвиток дитячо-юнацького спорту в країні повинен йти шляхом створення спортивних клубів при громадських закладах, а не тільки збільшення кількості спортивних шкіл. Питання залучення молоді до занять спортом могли б зайняти і різні добровільні спортивні товариства. Крім того, створення таких спортивних клубів допоможе ДЮСШ більш якісно проводити відбір юних спортсменів, ефективно реалізувати їх потенціал. З метою зростання спортивної майстерності дітей також необхідне розширення системи змагань. Однак відсутність фінансування із державного бюджету призводить до їх скорочення, що негативно позначається не тільки на кількості спортсменів і команд, які беруть участь у змаганнях, але і підборі висококваліфікованих суддівських бригад.